

Zaburzenia zachowania czy zaburzenia świadomości

Tomasz Gabryelewicz
19 lis 2016 Zakopane

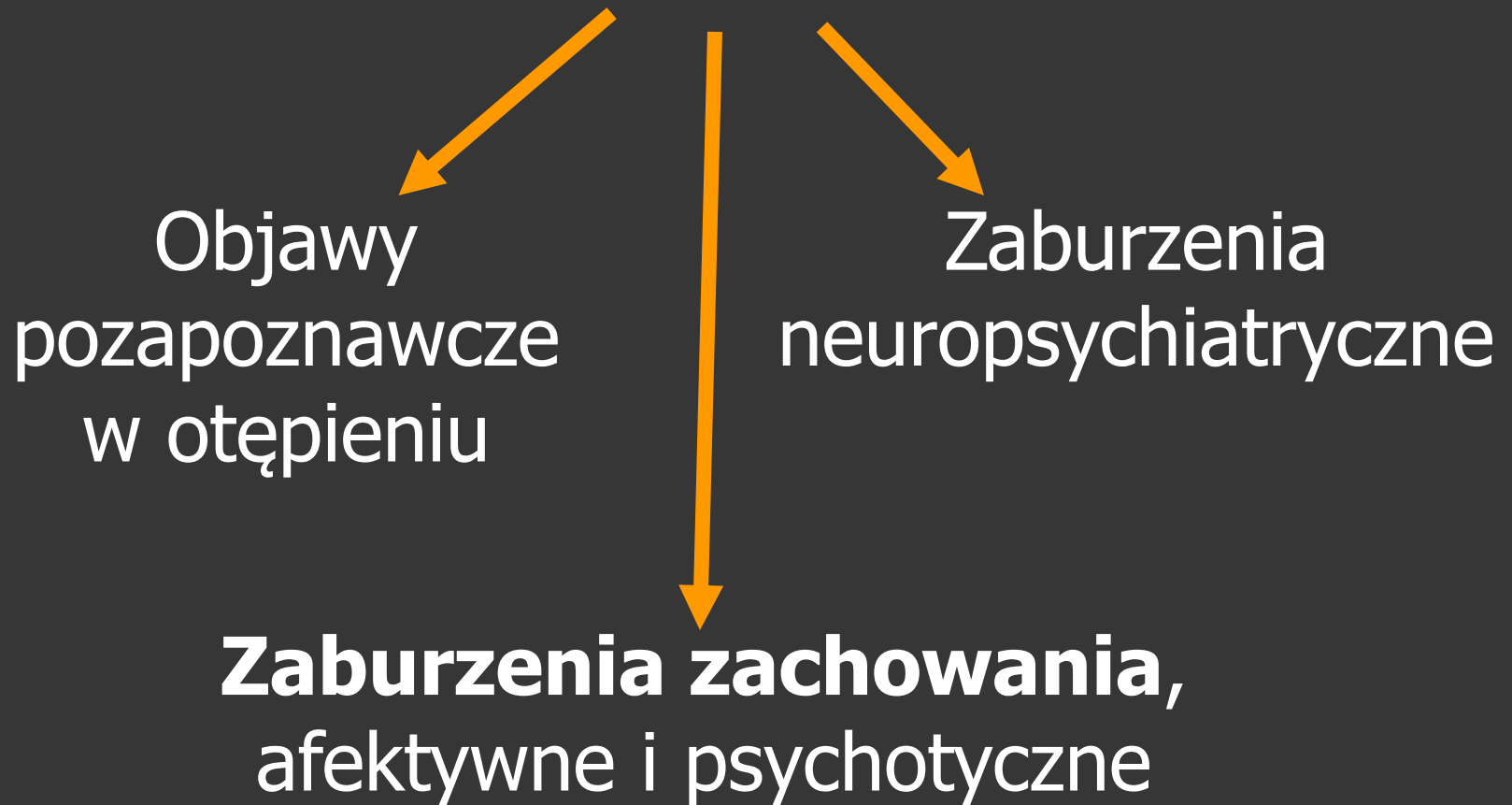
Instytut Medycyny Doświadczalnej i
Klinicznej im. M. Mossakowskiego,
PAN Warszawa

Termin *majaczenie* wg. The Merck Manual of Geriatrics

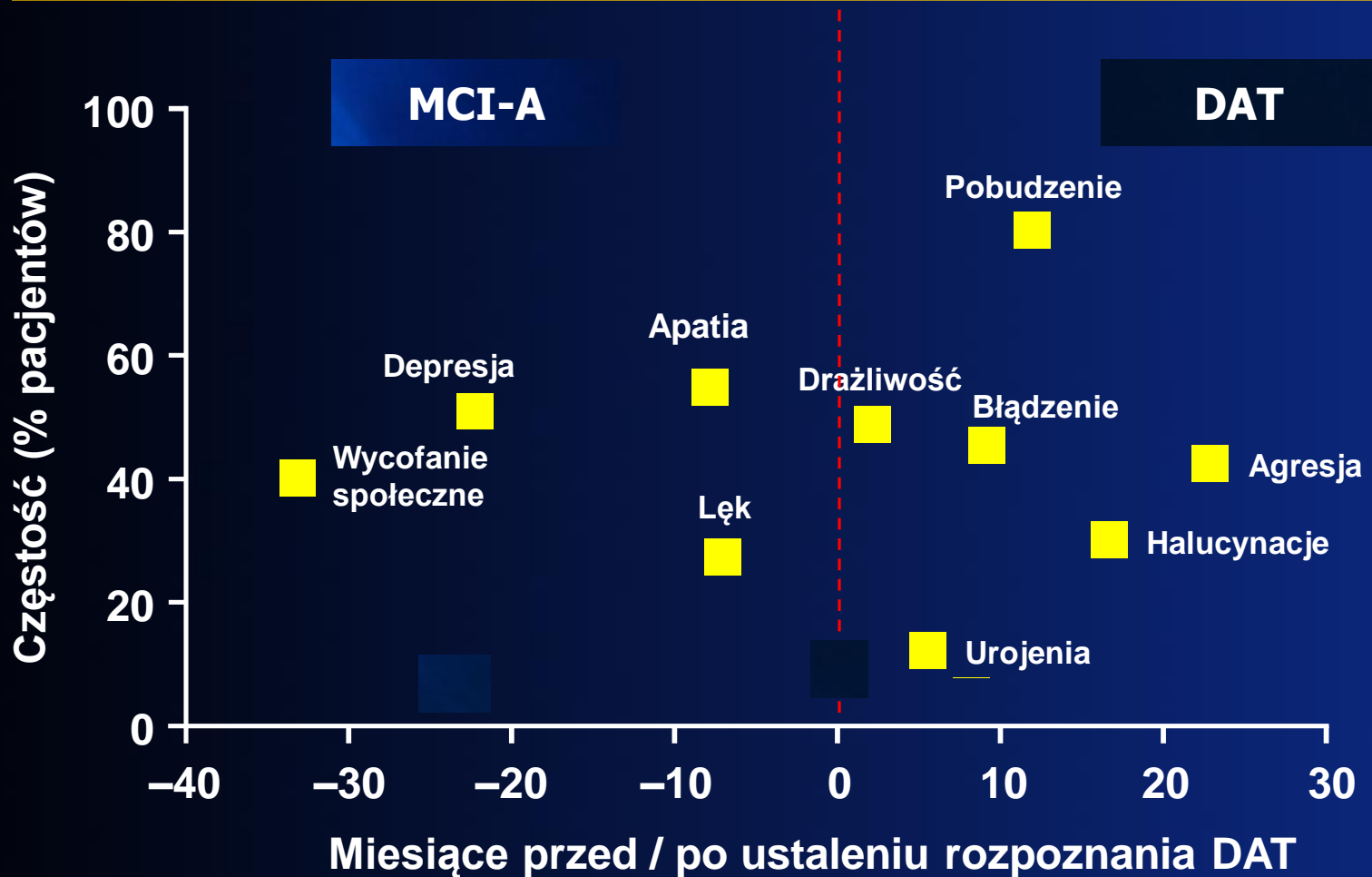
- Stan kliniczny charakteryzujący się nagłymi, falującymi zmianami stanu umysłowego z ograniczeniem percepcji otoczenia i niezdolnością do podtrzymywania uwagi
- Majaczenie jest często błędnie rozpoznawane jako otępienie lub zaburzenia zachowania, psychoza, co może prowadzić do tragicznych dla pacjenta konsekwencji

BPSD

Behavioralne i psychologiczne objawy w otępieniu
polskie terminy

Najczęściej występujące BPSD w MCI-A i w DAT

Objawy pozapoznawcze w otępieniu

Zaburzenia afektywne, lękowe i zaburzenia snu	Zaburzenia psychotyczne	Zaburzenia zachowania (behawioralne)
Chwiejność afektywna	Urojenia	Apatia i wycofanie społeczne
Depresja	Halucynacje	Agresja słowna i fizyczna, wrogość, krzyczenie
Nastrój euforyczny	Mylne rozpoznawanie osób (misidentyfikacja)	Rozhamowanie, przeklinanie
Reakcje dysforyczne i katastroficzne		Bezczelowe chodzenie, błądzenie
Lęk, obawy, fobie		Ciągłe pytanie o to samo, nieodstępowanie opiekuna
Zaburzenia snu i czuwania		Negatywizm, upór, przekora
		Niewłaściwe zachowania społeczne i seksualne
		Niepokój i pobudzenie

Przyczyny pobudzenia w otępieniu

Czynniki potencjalnie odwracalne		
Zaburzenia somatyczne	Zaburzenia psychiatryczne	Czynniki psychosocjalne
Ostry lub przewlekły ból	Zaburzenia lękowe	Konflikt z opiekunem
Infekcje, zatrucia	Psychozy	Zmiana codziennych schematów
Efekt działania ubocznego leków	Zaburzenia afektywne	Niezrozumienie, nieporozumienie, problem w komunikowaniu się
Odwodnienie, zaparcia	Zaburzenia snu	Zmiana otoczenia, nowe bodźce środowiskowe
Ostre lub przewlekłe niedotlenienie	Zaburzenia świadomości	Negatywne wydarzenia życiowe
Nadczynność tarczycy		Ograniczenie swobody
Ostre zaburzenia neurologiczne		Ubytki sensoryczne

Zaburzenia świadomości cechuje

(za Janem Jaroszyńskim, 1978):

- Niejasność postrzegania i pojmowania zjawisk zachodzących w świecie otaczającym i w psychice własnej chorego, niekiedy też zniekształcenie tych zjawisk
- Spadek reakcji na bodźce zewnętrzne
- Utrudnienie kontaktu z otoczeniem
- Spadek zdolności przypominania sobie wypadków dawnych oraz zapamiętywania bieżących

Składniki zaburzeń świadomości

- **Przymglenie** – czyli niejasne spostrzeganie i pojmowanie świata, jakby przez mgłę, z trudem, niewyraźnie; utrudnienie kontaktu, spowolnienie reakcji, dezorientacja co do czasu, sytuacji i miejsca, zaburzenia pamięci
- **Zamącenie** – „zatarcie konturów”, spowolnienie, utrudnienie spostrzegania – jego zniekształcenie, zafałszowanie w postaci iluzji i omamów
- **Zwężenie pola świadomości** – ograniczenie przeżyć psychicznych do określonego wycinka rzeczywistości

Zespoły zaburzeń świadomości

1. Zespoły wyłączenia świadomości czyli zaburzenia ilościowe:

- senność (somnia) (somnolentia)
- sopor (stan półśpiączki, *odrętwienia*)
- śpiączka (coma)

2. Jakościowe zaburzenia świadomości:

- przymglenie proste
- zespół majaczeniowy (delirium)
- zespół zamroczeniowy albo pomroczny
- zespół splątaniowy
- zespół „podwyższonej świadomości”

Termin majaczenie (delirium) używany jest zarówno do określenia jednego z zespołów jakościowych zaburzeń świadomości jak i oznaczenia całej grupy tych zaburzeń (przymglenie proste, majaczenie, zespół pomroczny, splątanie)

Majaczenie – obraz kliniczny

- Utrudnienie kontaktu ze światem zewnętrznym
  1. redukcja czujności, zaburzenia uwagi, zamącenie *sensorium*
  2. dezorientacja co do czasu, miejsca, sytuacji i własnej osoby
  3. spowolnienie toku myślenia, redukcja kontaktu werbalnego
- Zaburzenia afektu (lęk, dysforie gniewliwe, euforia)
- Iluzje i omamy (zwłaszcza typowe – wzrokowe, czucia skórniego, niekiedy węchowe, rzadko słuchowe)
- Przeżywanie oniryczne – urojeniowe przeżywanie określonego dziania się, połączone często z przekonaniem o przebywaniu w miejscu pracy, barze etc.
- Utrudnione zapamiętywanie i przypominanie, luki pamięciowe obejmujące okresy nasilania się zaburzeń

Podział majaczenia na podstawie oceny aktywności ruchowej

- Majaczenie z **nadmierną aktywnością** psychomotoryczną, agitowane występuje w 25% przypadków
- Majaczenie ze **spadkiem aktywności** również w 25% przypadków
- Typ **mieszany** występuje w 35% przypadków
- W 15% przypadków aktywność jest niezmienną

Narzędzie do oceny majaczenia – CAM (The Confusion Assessment Method)*

- **Diagnozę majaczenia należy ustalić, gdy:**

- 1) początek objawów jest ostry, a przebieg zmienny w czasie
- 2) obecne są wyraźne zaburzenia uwagi
- 3) obecna jest dezorganizacja myślenia i/lub zaburzenia przytomności

Inne objawy majaczenia (zaburzenia orientacji, zaburzenia pamięci, zaburzenia spostrzegania, pobudzenie lub spowolnienie, zaburzenia rytmu dobowego) mogą, ale nie muszą być obecne; ich obecność wspiera diagnozę majaczenia.

* Inouye et al. Ann Int Med., 1990

Epidemiologia majaczenia (delirium)

- Wśród pacjentów hospitalizowanych w wieku >70 lat:
  - 10 do 20% ma majaczenie przy przyjęciu do szpitala
  - 10 do 20% ma majaczenie w trakcie pobytu w szpitalu
- Wśród pacjentów pooperacyjnych w wieku >70 lat:
  - 15 do 25% ma majaczenie po planowych operacjach
  - 35 do 65% ma majaczenie po operacjach stanów nagłych (Tune, 1991)
  - 25% z chorobą nowotworową (Stiefel i Holland, 91)
- Wśród pensjonariuszy domów opieki w wieku >75 l.:
  - do 60% (Fann, 2000)

Etiologia majaczenia

Majaczenie może mieć wiele przyczyn:

- pierwotne choroby mózgu
- choroby pierwotne powstające w innej części organizmu i wtórnie oddziałujące na na czynność mózgu zwykle przez współistniejące zmiany toksyczne lub metaboliczne (takie jak odwodnienie i zaburzenia elektrolitowe, spowodowane nadmierną diurezą lub niewystarczającą podażą płynów w ostrym okresie choroby)

Czynniki ryzyka majaczenia

Charakterystyka pacjenta

- Hospitalizowana osoba w podeszłym wieku
- Mnogość różnych chorób
- Mnogość różnych leków
- Choroba terminalna
- Zaburzenia sensoryczne (słuchowe lub wzrokowe)
- Niedobór snu

Czynniki medyczne

- Ołępienie
- Stan pooperacyjny
- Oparzenia
- Odstawienie alkoholu lub leków
- Niedożywienie
- Przewlekłe zaburzenia f. wątroby
- Dializa
- Choroba Parkinsona
- Stan poudarowy

Najczęstsze przyczyny ostrych zaburzeń świadomości (za Abrams i wsp.,99)

Wewnątrzczaszkowe

Zakażenia (np. zapalenie opon m.-rdz.)

Napady padaczkowe

Udar (niedokrwieny, krwotoczny)

Krwiak podtwardówkowy

Guzy-pierwotne i przerzutowe (podwyższone ciśnienie wewnątrzczaszkowe)

Pozaczaszkowe

Znieczulenie ogólne

Zapalenie tętnicy skroniowej

Złamanie w stawie biodrowym

Hiperkapnia

Hipotermia

Hipoksja

Zakażenia (np. dróg oddechowych)

Zatrucie lub odstawienie alkoholu, leków

Zaburzenia metaboliczne

Zawał mięśnia sercowego

Zmiany psychogenne lub środowiskowe

Odwodnienie, przewlekły ból, niedobory pokarmowe

Wybrane grupy leków, które mogą powodować majaczenie

Uspokajająco-nasenne	Przeciwdepresyjne	Antycholinergiczne
<p>Benzodiazepiny – szczególnie długo działające (diazepam, flurazepam, chlordiazepoksyd) - mniej niebezpieczne krótko-działające z wyjątkiem triazolamu i alprazolamu</p> <p>Uwaga: Majaczenie może wystąpić zarówno przy wprowadzaniu jak i przy odstawianiu leków</p>	<p>Szczególnie o silnym działaniu antycholinergicznym jak TLPD (np. amitryptylina, doxepina). Rzadziej SSRIs</p>	<p>Atropina i jej pochodne, skopolamina</p>

Wybrane grupy leków, które mogą powodować majaczenie

Przeciwpysychotyczne	Antagoniści receptora H2	Przeciw parkinsonowskie
<ul style="list-style-type: none"> - Generalniei rzadko; z największym ryzykiem te o słabym potencjale działania, antycholinergiczne - Z atypowych klozapina	<ul style="list-style-type: none"> - Cimetydyna, ranitydyna	<ul style="list-style-type: none"> - Antycholinergiczny typu biperiden, pridinol - Dopaminergiczne, zarówno agoniści receptora D, jak i L-dopa

Zespół zachodzącego słońca

- Zespół majaczeniowy występujący wieczorem i nocą nie wiązany z żadną określoną, uchwytą przyczyną, oprócz samego podeszłego wieku
- W badaniu z 1987 roku Evans stwierdzał ten zespół u 12,4% pensjonariuszy zakładów opiekuńczych

Ryzyko zgonu

- Z medycznego punktu widzenia delirium to stan nagły, ponieważ wywołująca je choroba lub zatrucie, jeżeli nie są leczone mogą prowadzić do zgonu.
- Wystąpienie delirium może podwoić ryzyko zgonu w ciągu kilku godzin lub tygodni.
- Dwoma najistotniejszymi czynnikami prognostycznymi zgonu są zaawansowany wiek i obecność wielu schorzeń somatycznych.
- Skuteczne leczenie znacznie redukuje zwiększoną śmiertelność.
- American Psychiatric Association (1999)- różne doniesienia ustalają śmiertelność wśród hospitalizowanych osób z majaczeniem w podeszłym wieku w granicach od 22 do 76%

Objawowe postępowanie w majaczeniu

- Podstawa – zidentyfikowanie i leczenie prawdopodobnych przyczyn majaczenia
- Zasada – stosowanie leków objawowych w przypadku znacznego pobudzenia, agresji lub innych zachowań niebezpiecznych dla pacjenta lub innych osób

Wybrane leki stosowane w leczeniu majaczenia

Nazwa leku	Zakres dawek	Zastosowanie i cechy
<i>Typowe leki przeciwpsychotyczne</i>		
Haloperidol	<ul style="list-style-type: none"> • Początkowo: 0,5 mg (najlepiej doustnie) • Ocena stanu chorego co 2-4 godz. z możliwością powtarzania dawki początkowej • Przeciętna skuteczna dawka dobową to 1-4 mg	<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenie stosowania tylko do stanów ostrego pobudzenia • Przy podaniu pozajelitowym należy zredukować dawkę o połowę

Wybrane leki stosowane w leczeniu majaczenia

Nazwa leku	Zakres dawek	Zastosowanie i cechy
<i>Benzo- dwuazepiny</i>	Postępowanie z wyboru w leczeniu majaczenia alkoholowego i wywołanego odstawieniem benzodwuazepin	
Lorazepam	Dawka inicjalna – 0,5 mg dobowa do 2 mg Majaczenie alkoholowe > 2mg	<ul style="list-style-type: none"> • Rekomendowane o krótkim okresie półtrwania i pozbawione aktywnych metabolitów • Ryzyko upadków, spadków ciśnienia t., pogorszenie wydolności oddechowej, efekt paradoksalny
Oksazepam	Dawka inicjalna - 10 mg dobowa do 50 mg Majaczenie alkoholowe >50mg	
Diazepam	Dawka inicjalna - 10 mg dobowa do 40 mg Majaczenie alkoholowe >40mg	

Wybrane leki stosowane w leczeniu majaczenia

Nazwa leku	Zakres dawek	Zastosowanie i cechy
<i>Inhibitory acetylocholinesterazy, memantyna, melatonina</i>		
Donepezil	10 mg/dobę	<ul style="list-style-type: none"> • Pojedyncze doniesienia • Podstawa – niedobór transmisji cholinergiczej jako przyczyna majaczenia • Metody nadzwyczajne zarezerwowane dla chorych zupełnie niereagujących na standardowe metody, lub przy przeciwwskazaniach lub poważnych działaniach niepożądanych metod standardowych
Memantyna	10 mg/dobę	
Melatonina	2-5 mg/dobę	

Wybrane leki stosowane w leczeniu majaczenia

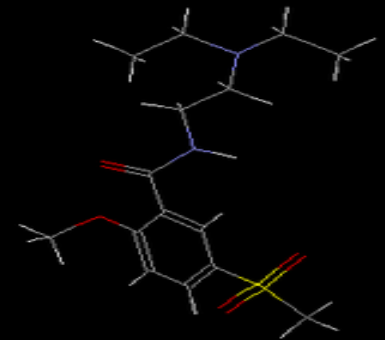
Nazwa leku	Zakres dawek	Zastosowanie i cechy
<i>Atypowe leki przeciwpsychotyczne</i>		
Risperidon	Dawka inicjalna: 0,25 - 0,5 mg, dobowo do 2 mg	<ul style="list-style-type: none"> • Najwięcej doświadczeń • Ocena ryzyka kardiologicznego (odcinek QT)
Olanzapina	Dawka inicjalna: 2,5 - 5 mg, dobowo do 10 mg	
Kwetiapina	Dawka inicjalna: 12,5 - 25 mg, dobowo do 150 mg	<ul style="list-style-type: none"> • Ostrożnie przy zab. metabolicznych • Unikanie w otępieniu – ryzyko incydentów sercowo-naczyniowych
Tiapridal	Dawka inicjalna: 0,25 - 50 mg, dobowo do 300 mg	<ul style="list-style-type: none"> • Bardzo dobry profil bezpieczeństwa

Tiapridal

- ▶ Tiaprid jest pochodną benzamidu, która ma selektywne działanie antagonistyczne wobec receptora dopaminowego typu D2 i jest praktycznie pozbawiony wpływu na receptory serotoninowe 5-HT₂
- ▶ Lek nie jest w znaczącym stopniu metabolizowany w wątrobie i jest uznawany jako jeden z **najbezpieczniejszych** leków przeciwpsychotycznych, nawet u chorych z niewydolnością wątroby

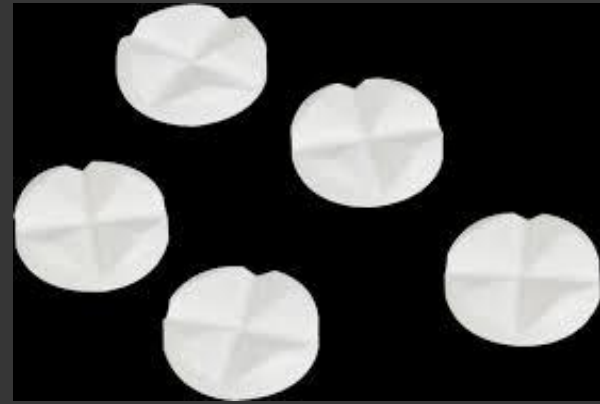
Tiaprid

- ▶ **Minimalne ryzyko** wywoływania objawów pozapiramidowych i minimalne niepożądane działania kardiologiczne, metaboliczne i w zakresie sedacji powodują, że jest właściwym lekiem w leczeniu pobudzenia, agresji i lęku w przebiegu otępienia
- ▶ Dodatkowo **nie wywołuje** zaburzeń procesów poznawczych

Tiaprid

- ▶ Tiaprid jest jedynym z dwóch neuroleptyków zarejestrowanym w Polsce ze wskazaniem / *leczenie pobudzenie psychomotorycznego i zachowań agresywnych u osób w podeszłym wieku z otępieniem*

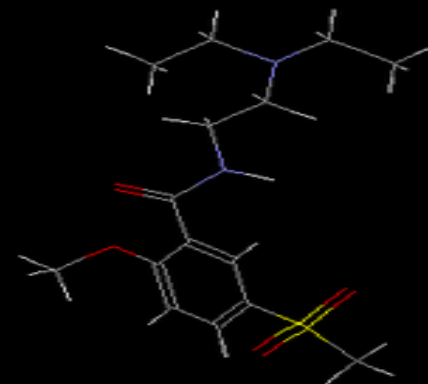
Tiaprid

- ▶ W badaniu *head-to-head* tiaprid vs. haloperidol wykazano, że leki nie różniły się skutecznością w leczeniu pobudzenia i agresywności u pacjentów w podeszłym wieku z zaburzeniami funkcji poznawczych, ale **tiaprid był znacznie lepiej tolerowany**

Cecha kliniczna	Tiapridal	Haloperidol
Skuteczność w leczeniu pobudzenia	tak	tak
Zalecane (równoważne klinicznie) dawkowanie	100-300 mg	2-6 mg
Objawy niepożądane (częste)	parkinsonizm i nadmierna sedacja (ryzyko < niż przy halo)	parkinsonizm, późne dystonie, spadki ciśnienia, nadmierna sedacja
Ryzyko powikłań sercowo-naczyniowych i udaru	nie opisano	tak, ostrzeżenie FDA
Ryzyko złośliwego zespołu neuroleptycznego	tak, pojedyncze opisy przypadków	tak, obok chlorpromazyny najczęściej raportowany
Wpływ na próg drgawkowy	brak wpływu	tak, szczególnie pod. wiek

Tiaprid – cechy farmakokinetyczne - podsumowanie

- Szybkie wchłanianie i początek działania T_{max} 2 h
- Relatywnie krótki czas działania (3-6 h)
- Wydalanie głównie przez nerki
- Niskie ryzyko interakcji

Pułapka - Majaczenie nałożone na otępienie

Podejrzewać majaczenie u chorego z otępieniem należy zawsze, gdy:

- objawy pojawiły się nagle i mają zmienne nasilenie
- W badaniu klinicznym znacznego stopnia trudności w komunikacji z chorym, wynikające z pobudzenia lub spowolnienia, zaburzeń uwagi lub dezorientacji myślenia
- Wśród nowych objawów stwierdza się często objawy psychotyczne, zwłaszcza omamy modalności wzrokowej

Dziękuję bardzo za uwagę.

